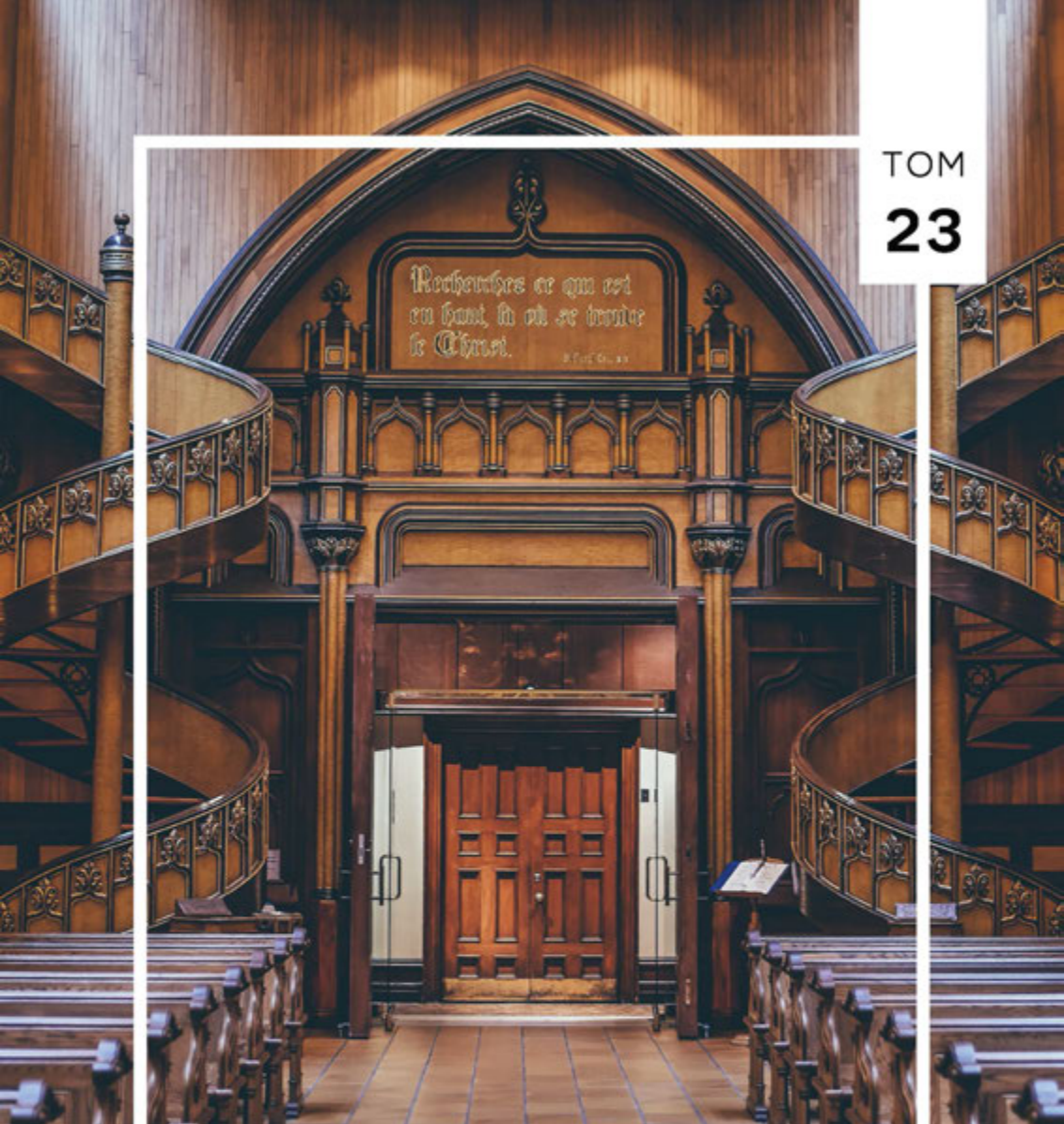

TOM
23

STUDIA Z DZIEJÓW
ŚREDNIOWIECZA

Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego

STUDIA Z DZIEJÓW

ŚREDNIOWIECZA

TOM **23**

50-lecie
Uniwersytetu
Gdańskiego

STUDIA Z DZIEJÓW

ŚREDNIOWIECZA

TOM 23

Zakład Historii Średniowiecza Polski
i Nauk Pomocniczych Historii
Uniwersytetu Gdańskiego

Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego
Gdańsk 2019

Rada redakcyjna

prof. dr hab. Beata Możejko (Instytut Historii Uniwersytetu Gdańskiego, Polska)
(beata.mozejko@ug.edu.pl)

dr hab. Marek Smoliński, prof. UG. (Instytut Historii Uniwersytetu Gdańskiego, Polska)
(mszczuj1294@gmail.com)

dr hab. Sobiesław Szybkowski, prof. UG (Instytut Historii Uniwersytetu Gdańskiego, Polska)
(sobieslaw.szybkowski@ug.edu.pl)

doc. mgr Robert Antonín Ph.D. (Uniwersytet w Ostrawie, Czechy)

dr Julia Burkhardt (Uniwersytet w Heidelbergu, Niemcy)

dr Marcin Grulkowski (Instytut Historii im. Tadeusza Manteuffla Polskiej Akademii Nauk, Polska)

prof. mgr Libor Jan Ph.D (Uniwersytet Masaryka w Brnie, Czechy)

dr hab. Ireneusz Milewski, prof. UG (Uniwersytet Gdański, Polska)

prof. dr Balázs Nagy (Eötvös Loránd Tudományegyetem, Central Europe University, Budapeszt, Węgry)

doc. mgr Martin Nodl Ph.D. (Centrum medievistických studií, Praga, Czechy)

dr Paul Srodecki (Christian-Albrechts-Universität zu Kiel, Niemcy)

prof. dr hab. Stanisław A. Sroka (Uniwersytet Jagielloński, Polska)

dr hab. Adam Szweda, prof. UMK (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Polska)

prof. dr Justyna Wubs-Mrozewicz (Universiteit van Amsterdam, Holandia)

Publikacja recenzowana

Redaktor Wydawnictwa: Sonia Cynke

Tłumaczenia abstraktów i korekta tekstów angielskich: Katarzyna Jopek

Projekt okładki i stron tytułowych: Karolina Johnson, www.karolined.com

Publikacja sfinansowana z działalności statutowej Wydziału Historycznego Uniwersytetu Gdańskiego

ISSN 2084-4492, ISSN 2544-2562 (online)

Wersją pierwotną czasopisma jest wersja papierowa

Czasopismo indeksowane w BazHum, Index Copernicus

Strona internetowa czasopisma: <http://czasopisma.bg.ug.edu.pl/index.php/stzdsr>

© Copyright by Uniwersytet Gdański

Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego
ul. Armii Krajowej 119/121, 81-824 Sopot
tel./fax 58 523 11 37, tel. 725 991 206
e-mail: wydawnictwo@ug.edu.pl
www.wyd.ug.edu.pl

Księgarnia internetowa: www.kiw.ug.edu.pl

Druk i oprawa

Zakład Poligrafii Uniwersytetu Gdańskiego
ul. Armii Krajowej 119/121, 81-824 Sopot
tel. 58 523 14 49; fax 58 551 05 32

Spis treści

Skróty archiwów, źródeł, publikacji i serii wydawniczych	9
--	---

ARTYKUŁY

Mariusz Bizewski

<i>Hołd lenny Mściwoja I złożony Danii w 1210 r.</i>	
<i>Próba rekonstrukcji epizodu z dziejów panowania</i>	
<i>pierwszych Sobiesławiców</i>	17

Witold Brzeziński

<i>Z dziejów potomstwa i wdowy po zmarłym</i>	
<i>podkomorzym kaliskim Rafale z Gołuchowa (zm. 1442).</i>	
<i>Przyczynek do historii życia rodziny szlacheckiej</i>	
<i>w późnośredniowiecznej Polsce</i>	65

Mariola Freza-Olczyk

<i>Stepmother and stepson: Duchess Matilda in the power</i>	
<i>struggle after the death of her husband Barnim I,</i>	
<i>the Duke of Pomerania</i>	83

Sławomir Józwiak, Janusz Trupinda

<i>Czas powstania krzyżackiego komturstwa w Pokarminie</i>	
<i>(Brandenburg) a kwestia chronologii wznoszenia</i>	
<i>tamtejszego zamku</i>	100

Adam Kromer

<i>„Oliwa” – pochodzenie nazwy podgdańskiego klasztoru</i>	
<i>cystersów. Przyczynek do badań</i>	114

Mirosław J. Leszka

<i>Obraz cara bułgarskiego Samuela w źródłach</i>	
<i>bizantyńskich (XII w.).</i>	134

Ireneusz Milewski

- Lýtron. Okup za odstąpienie od oblężenia miasta
jako element strategii wojennej Chosroesa I w De bello
Persico Prokopiusza z Cezarei* 143

Paweł Mateusz Modrzyński

- Animals in the legal culture of Prussian towns
(the 13th–16th centuries): An overview* 171

Ádám Novák, Balázs Antal Bacsa

- Polish and Hungarian lords in the entourage
of Władysław, King of Poland and Hungary 1440–1442* . . . 183

Sergiej Polechow

- Rahoza. Przyczynek do dziejów kancelarii i dworu
wielkich książąt litewskich w epoce Witolda*. 199

Edward Rymar

- Mściwoj II jako lennik margrabiów brandenburskich
(w latach 1269–1273)* 216

Marek Smoliński

- Kilka marginalnych uwag w sprawie statusu prawnego
Sobiesławiców przed 1227 r.* 245

Sobiesław Szybkowski

- Genealogia pierwszych pokoleń Działyńskich* 262

Łukasz Włodarski

- Relacje arcybiskupa gnieźnieńskiego Jarosława Bogorii
ze Skotnik z zakonem krzyżackim w Prusach* 280

Dariusz Wróbel

- The so-called “council of eight” in the summer campaign
of 1410* 304

ŹRÓDŁA

Rafał Kubicki

*Dwa przekazy źródłowe dotyczące testamentów
z terenu władztwa zakonu krzyżackiego w Prusach
(podszpitalnika w Pasłęku z 1453 r. i prokuratora
w Lochstädt z około 1476 r.). 325*

Andrzej Marzec

*Dokument królowej Elżbiety Łokietkówny
z 1 stycznia 1377 roku, w potwierdzeniu wikariuszy
Królestwa Polskiego z 26 czerwca 1381 roku 338*

Recenzenci 350

Autorzy 353

Skróty archiwów, źródeł, publikacji i serii wydawniczych

Acta UNC	Acta Universitatis Nicolai Copernici w Toruniu
AGAD	Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie
AGZ	<i>Akta grodzkie i ziemskie z czasów Rzeczypospolitej Polskiej z Archiwum tak zwanego bernardyńskiego we Lwowie</i> , t. 1–19, wyd. K. Liske, A. Prochaska, Lwów 1868–1906
AP	Archiwum Państwowe
ASPK	<i>Akta stanów Prus Królewskich</i> , t. 1–4, wyd. K. Górski, M. Biskup, Toruń 1955–1967
AU	Akademia Umiejętności
BP	<i>Bullarium Poloniae</i> , t. 1–7, eds. I. Sułkowska-Kuraś, S. Kuraś, H. Wajs, Rzym–Lublin 1982–2006
BS	Baltische Studien, AF – Alte Folge; NF – Neue Folge
CDBrand.	<i>Codex diplomaticus Brandenburgensis. Sammlung der Urkunden, Chroniken, und sonstigen Quellenschriften für die Geschichte der Mark Brandenburg und ihrer Regenten</i> , hg. v. A.F. Riedel, Th. 1 = A (Bd. 1–15); Th. 2 = B, (Bd. 1–6); Th. 3 = C (Bd. 1–3); Th. 4 = D (Bd. 1), <i>Supplementband, Namenverzeichnis zu sämtlichen Bänden</i> (Bd. I–II), <i>Chronologisches Register zu sämtlichen Bänden</i> (Bd. 1–2), Berlin 1836–1869
CDMG	<i>Codex diplomaticus et commemorationum Masoviae generalis</i> , wyd. J.K. Kochanowski, Warszawa 1919
CPH	Czasopismo PrawnoHistoryczne
DKM	<i>Dokumenty kujawskie i mazowieckie przeważnie z XIII w.</i> , wyd. B. Ulanowski, Kraków 1888
Długosz	<i>Johannis Dlugossii Annales seu Cronicae incliti Regni Poloniae</i> , Varsoviae 1964 <i>et seq.</i> (lib. – wydanie łacińskie, ks. – tłumaczenie polskie)
GSPK	Geheimes Staatsarchiv Preussischer Kulturbesitz, Berlin–Dahlem; w ramach tego OF – Ordensfoliant; OBA – Ordensbriefarchiv
HU	<i>Hansisches Urkundenbuch</i> , Bd. 1–11, Halle–Leipzig–Weimar 1876–1939

KDM	<i>Kodeks dyplomatyczny Małopolski</i> , t. 1–4, wyd. F. Piekosiniński, Kraków 1876–1905
KDP	<i>Kodeks dyplomatyczny Polski</i> , t. 1–4, wyd. J. Bartoszewicz, M. Bobowski, A. Muczkowski, L. Ryzyszczewski, Warszawa 1847–1887
KDŚ	<i>Kodeks dyplomatyczny Śląska</i> , t. 1–3, wyd. K. Maleczyński, A. Skowrońska, Wrocław 1951–1964
KDW	<i>Kodeks dyplomatyczny Wielkopolski</i> , t. 1–11, wyd. A. Gąsiorowski, T. Jasiński, H. Kowalewicz, F. Piekosiniński, R. Walczak, I. Zakrzewski, Poznań 1877–1999
KH	Kwartalnik Historyczny
KHKM	Kwartalnik Historii Kultury Materialnej
KKG	<i>Księga komturstwa gdańskiego</i> , wyd. K. Ciesielska, I. Janosz-Biskupowa, Toruń 1985
KKK	<i>Kodeks dyplomatyczny katedry krakowskiej św. Wacława</i> , t. 1–2, wyd. F. Piekosiniński, Kraków 1874–1883
KMW	Komunikaty Mazursko-Warmińskie
Kujot	S. Kujot, <i>Dzieje Prus Królewskich</i> , cz. 1: <i>Do roku 1309</i> , RTNT, 1913–1916, R. 20–23; cz. 2: <i>Pomorze i ziemia chełmińska 1309–1380</i> , RTNT, 1922–1937, R. 29–31
Lites	<i>Lites ac res gestae inter Polonos Ordinemque Cruciferorum</i>
MGH	<i>Monumenta Germaniae Historica</i> ; DCH – <i>Deutsche Chroniken und andere Geschichtsbücher des Mittelalters (Scriptores qui vernacula lingua usi sunt)</i> ; SS – <i>Scriptores Monumenta Poloniae Historica</i> ; s.n. – seria nova
MPH	<i>Monumenta Poloniae Historica</i> ; s.n. – seria nova
MRPS	<i>Matricularum Regni Poloniae summaria</i> , t. 1–5/1, wyd. T. Wierzbowski, Warszawa 1905–1919; t. 5/2, wyd. J. Płocha, A. Rybarski, I. Sułkowska, Warszawa 1961
MH	Miesięcznik Heraldyczny
MPV	<i>Monumenta Poloniae Vaticana</i> , t. 1–3, wyd. E. Ptaśnik, Kraków 1913–1914
MUB	<i>Mecklenburgisches Urkundenbuch</i> , Bd. 1–25, hrsg. v. G.F. Lisch <i>et al.</i> , Schwerin 1863–1936
NP	Nasza Przyszłość
P	<i>Pommerellisches Urkundenbuch</i> , hrsg. v. M. Perlbach, Danzig 1882
PH	Przegląd Historyczny
PSB	<i>Polski słownik biograficzny</i>

- PrUB *Preussisches Urkundenbuch*, Bd. 1–6, hrsg. v. R. Philippi, C.B. Woelky, A. Seraphim *et al.*, Königsberg–Marburg 1909–2000
- PU *Pommersches Urkundenbuch*, Bd. 1–10, hrsg. v. R. Klem-pin, R. Prümers *et al.*, Stettin 1868–1962; Bd. 1, bearb. v. K. Conrad, Köln–Wien 1970
- PZ Przegląd Zachodniopomorski
- RAU Rozprawy Akademii Umiejętności
- Regesten *Regesten der Markgrafen von Brandenburg aus Askani-schen Hause*, Bd. 1–11, hrsg. v. H. Krabbo, G. Winter, Leipzig 1910–1930, Supplementband, Berlin 1955
- RG Rocznik Gdański
- RH Roczniki Historyczne
- RHer Rocznik Heraldyczny
- RHD *Regesta historico-diplomatica Ordinis Sanctae Mariae Theutonicorum*, Bd. 1–2, hrsg. v. E. Joachim, W. Hubatsch, Göttingen 1948–1950 (wyd. 2, 1973)
- RŁ Rocznik Łódzki
- Rocz. Hum. Roczniki Humanistyczne
- RTNT Roczniki Towarzystwa Naukowego w Toruniu
- SBPN *Słownik biograficzny Pomorza Nadwiślańskiego*, t. 1–4, Supplement, t. 1–3, red. S. Gierszewski, Z. Nowak, Gdańsk 1992–2012
- SHGChelm. *Słownik historyczno-geograficzny ziemi chełmińskiej w średniowieczu*, oprac. K. Porębska przy współpracy M. Grzegorza, Wrocław 1971
- SHGK *Słownik historycznogeograficzny województwa krakow-skiego w średniowieczu*, cz. 1–5, oprac. W. Bukowski, J. Kurtyka, J. Laberschek, A. Marzec, Z. Leszczyńska-Skrętowa, K. Nabiałek, F. Sikora, J. Szyszka, M. Wila-mowski, M. Wolski, M. Zdanek, Wrocław 1980–1991, Kraków 1993–2016
- SHGL *Słownik historycznogeograficzny województwa lubelskiego w średniowieczu*, oprac. S. Kuraś [w:] *Dzieje Lubelszczy-zny*, t. 3, Warszawa 1983
- SHGLiw. *Słownik historyczno-geograficzny ziemi liwskiej w śred-niowieczu*, oprac. M. Piber-Zbieranowska, A. Salina, Warszawa 2017
- SHGP *Słownik historyczno-geograficzny województwa poznań-skiego w średniowieczu*, cz. 1–5, oprac. S. Chmielewski,

- P. Dembiński, T. Gidaszewski, K. Górską-Gołaska, T. Jurek, J. Luciński, G. Rutkowska, I. Skierska, Wrocław 1982–1991, Poznań 1992–2016
- SHGPł. *Słownik historyczno-geograficzny województwa płockiego w średniowieczu*, z. 1–4, oprac. A. Borkiewicz-Celińska, Wrocław 1980–1981, Warszawa 1998–2000
- SHGWar. *Słownik historyczno-geograficzny ziemi warszawskiej w średniowieczu*, oprac. A. Wolff, K. Pacuski, do druku przygotowały M. Piber-Zbieranowska, A. Salina, Warszawa 2013
- SHGWiel. *Słownik historyczno-geograficzny ziemi wieluńskiej w średniowieczu*, oprac. R. Rosin, Warszawa 1963
- SHGWysz. *Słownik historyczno-geograficzny ziemi wyszogrodzkiej w średniowieczu*, oprac. A. Wolff, A. Borkiewicz-Celińska, Wrocław 1971
- SP *Starodawne prawa polskiego pomniki*
- SPś *Społeczeństwo Polski średniowiecznej*, t. 1–11, red. S.K. Kuczyński, Warszawa 1981–2007; t. 12, red. S. Górczyński, Warszawa 2012
- SRG *Scriptores rerum Germanicarum in usum scholarum separatim editi*
- SRP *Scriptores rerum Prussicarum*
- SSS *Słownik starożytności słowiańskich. Encyklopedyczny zarys kultury Słowian od czasów najdawniejszych do schyłku wieku XII*, t. 1–7, red. G. Labuda, Z. Stieber, Wrocław 1961–1985
- SŻ *Studia Źródłoznawcze*
- Toeppen *Acten der Ständetage Preussens unter der Herrschaft des Deutschen Ordens*, Bd. 1–5, hrsg. M. Toeppen, Leipzig 1873–1886
- Thunert *Acten der Ständetage Preussens, Königlichen Anteils (Westpreussen)*, hrsg. F. Thunert, Bd. 1: 1466–1479, Danzig 1896
- UBC *Urzednicy województwa bełskiego i ziemi chełmskiej XIV–XVIII wieku. Spisy*, oprac. H. Gmiterek, R. Szczygieł, Kórnik 1992
- UC *Urzednicy centralni i nadworni Polski XIV–XVIII wieku. Spisy*, oprac. K. Chłapowski, S. Ciara, Ł. Kądziała, T. Nowakowski, E. Opaliński, G. Rutkowska, T. Zielińska, Kórnik 1992

UKD	<i>Urzednicy kujawscy i dobrzynscy XII–XV wieku. Spisy</i> , oprac. J. Bieniak, S. Szybkowski, Kórnik 2014
UL	<i>Urzednicy centralni i dostojnicy Wielkiego Ksiestwa litewskiego XIV–XVIII wieku. Spisy</i> , oprac. H. Lulewicz, A. Rachuba, Kórnik 1994
UŁS	<i>Urzednicy łeczyccy, sieradzcy i wieluńscy XIII–XV wieku. Spisy</i> , oprac. J. Bieniak, A. Szymczakowa, Wrocław 1985
UM	<i>Urzednicy małopolscy XII–XV wieku. Spisy</i> , oprac. J. Kurtyka, T. Nowakowski, F. Sikora, A. Sochacka, P.K. Wojciechowski, B. Wyrozumska, Wrocław 1990
UP	<i>Urzednicy podolscy XIV–XVIII wieku. Spisy</i> , oprac. E. Janas, W. Kłaczewski, J. Kurtyka, A. Sochacka, Kórnik 1998
UPK	<i>Urzednicy Prus Królewskich XV–XVIII wieku. Spisy</i> , oprac. K. Mikulski, Wrocław 1990
UPW	<i>Urzednicy Pomorza Wschodniego do 1309 roku. Spisy</i> , oprac. B. Śliwiński, Wrocław 1989
UR	<i>Urzednicy województwa ruskiego XIV–XVIII wieku (ziemie halicka, lwowska, przemyska, sanocka). Spisy</i> , oprac. K. Przyboś, Wrocław 1987
UW	<i>Urzednicy wielkopolscy XII–XV wieku. Spisy</i> , oprac. M. Biełńska, A. Gąsiorowski, J. Łojko, Wrocław 1985
WSB	<i>Wielkopolski słownik biograficzny</i> , red. A. Gąsiorowski, J. Topolski, Warszawa 1981
ZDKK	<i>Zbiór dokumentów katedry i diecezji krakowskiej</i> , t. 1–2, wyd. S. Kuraś, Lublin 1965–1973
ZDM	<i>Zbiór dokumentów małopolskich</i> , t. 1–8, wyd. I. Sułkowska-Kuraś, S. Kuraś, Wrocław 1962–1975
ZH	Zapiski Historyczne (wcześniej: Zapiski TNT – Zapiski Towarzystwa Naukowego w Toruniu)
ZK	Ziemia Kujawska
ZWG	Zeitschrift des Westpreussischen Geschichtsvereins

ARTYKUŁY

Mariusz Bizewski
(Instytut Historii, Uniwersytet Gdański)

Hołd lenny Mściwoja I złożony Danii w 1210 r. Próba rekonstrukcji epizodu z dziejów panowania pierwszych Sobiesławiców¹

<https://doi.org/10.26881/sds.2019.23.01>

Keywords: Duke Mściwoj I, King Valdemar II, medieval Pomerelia, medieval Denmark, homage, Sobiesławice dynasty, Gdańsk, danish conquest, expedition, c. 1200

O tym, że terytoria Pomorza Wschodniego znalazły się pod kontrolą Danii na drodze hołdu lennego Mściwoja I złożonego Waldemarowi II dowiadujemy się z zapisu *Annales Waldemariani*, duńskiego rocznika powstałego na początku wieku XIII. Pod datą 1210 r. odnotowano w nim: „Expedicio facta est in Pruziam et Samland. Mistwi dux Polonie hominium fecit regi Danorum W[aldemaro – M.B.] secundo”². Są to zarazem jedyne dane, dostarczane nam za pośrednictwem źródeł, dotyczące tych wydarzeń. Inne wzmianki rocznikarzy skandynawskich powtarzają jedynie mniej lub bardziej wiernie relację *Annales Waldemariani*³, z kolei źródła wytworzone na gruncie polskim w ogóle na ten temat milczą, nie dając nam żadnego dalszego punktu zaczepienia w badaniach. W autentyczność tejsze informacji nie możemy jednak wątpić, gdyż jak wskazują źródłoznawcy, autor wyżej

¹ Niniejszy tekst pierwotnie stanowił jeden z podrozdziałów pracy magisterskiej autora, obronionej w Instytucie Historii Uniwersytetu Gdańskiego. Po uzupełnieniu i zmodyfikowaniu postanowiliśmy wydać go drukiem.

² *Chronicon Danicum ab An. 1074 usque ad 1219* [w:] *Scriptores rerum Danicarum* (dalej: SRD), vol. 3, ed. J. Langbek, Hafniae 1774, s. 263.

³ *Annales Ryenses*, ed. J.M. Lappenberg [w:] MGH, SS, Bd. 16, Hannoverae 1859, s. 405; *Ex Annalibus Sigtunensibus*, ed. G. Waitz [w:] MGH, SS, Bd. 29, s. 217; *Ex Annalibus Islandicis*, ed. G. Waitz [w:] MGH, SS, Bd. 29, s. 260.

wymienionych roczników nie tylko od około 1200 r. spisywał dzieje z czasów mu współczesnych, ale najpewniej dysponował dostępem do duńskiej kancelarii królewskiej, zatem wiadomości czerpał z jak najbardziej rzetelnego źródła⁴.

Jednak to, że informacja przekazana nam przez *Annales Walde-mariani* jest wiarygodna, nie zmienia faktu, że mało nam mówi o okolicznościach, w jakich do owego hołdu Mściwoja doszło. Wspomina jedynie, że miało to miejsce w trakcie wyprawy Waldemara II do Prus i na Sambię. Nie wiemy, czy władca wschodniopomorski został zmuszony do złożenia ślubów wierności Waldemarowi II pod zbrojnym naciskiem jego wojsk i w wyniku starć zbrojnych, czy hołd został złożony bez walki, lecz wbrew woli Mściwoja, chcącego tym czynem jedynie ratować swe ziemie przed niepotrzebnymi zniszczeniami. Być może jednak całość wydarzeń przybrała zupełnie odwrotny kierunek i inicjatywa oddania Pomorza Wschodniego pod duńską zwierzchność wyszła od samego Mściwoja, który mógł na tej drodze dążyć do uzyskania jakichś korzyści. Ponadto nie mamy jasnych wskazówek, przy pomocy których moglibyśmy jednoznacznie określić moment zerwania lennej zależności Pomorza Wschodniego od Danii, nie mówiąc już o warunkach, w jakich do tego wydarzenia doszło. Nawet ogólnie zarysowana w literaturze przedmiotu droga, którą przemieszczały się duńskie siły podczas krucjaty z 1210 r., pozostaje jedynie w warstwie hipotez.

Jak widać, pytań powstających wokół zapisu *Annales Waldemariani* pojawia się całe mnóstwo, niewiele zaś poczyniono starań w celu znalezienia na nie zadowalających odpowiedzi. W dotychczasowych badaniach historycznych problem hołdu Mściwoja I nie znalazł pełnego, osobnego opracowania, choć wielu badaczy niejednokrotnie go poruszało. Były to jednak zazwyczaj ujęcia dość pobieżne, podejmowane przy okazji szerszych prac dotyczących dziejów Pomorza czy dynastii Sobiesławiców i mało który historyk poświęcił temu problemowi więcej miejsca. Zdecydowanie większa część badaczy potraktowała hołd lenny Mściwoja jako niewiele znaczący, przejściowy epizod, siłą wymuszony na władcy wschodniopomorskim przez Duńczyków. Marginalizacji uległ zatem sam Mściwoj, którego zepchnięto do roli przedmiotu w polityce znaczniejszych władców, a więc Waldemara II i książąt polskich.

⁴ Zob. S.M. Szacherska, *Pierwsi protektorzy biskupa Prus Chrystiana* [w:] *Wieki średnie – Medium Aevum. Prace ofiarowane Tadeuszowi Manteufflowi w 60 rocznicę urodzin*, red. A. Gieysztor, M.H. Serejski, S. Trawkowski, Warszawa 1962, s. 131, przyp. 19.

Celem niniejszego artykułu jest próba wskazania, że Sobiesławice na przełomie XII i XIII w. wykazywali się zdecydowanie większą podmiotowością, niż chcieliby niektórzy historycy, co miało niemały wpływ także na wydarzenia duńskie z 1210 r. Jest bowiem możliwe, że Mściwoj I, składając hołd Waldemarowi II, kierował się własnymi korzyściami i niewykluczone, że miał duży wkład w zainicjowanie politycznego związku z Danią. Próby podjęcia wyjaśnień powyższych kwestii są ważne, ponieważ dają nam podstawy do rekonstrukcji o wiele bardziej znaczących procesów, mianowicie drogi, jaką przebyła dynastia Sobiesławiców od momentu jej pierwszego pojawienia się w znanych nam źródłach około 1180 r., kiedy jej rządy na Pomorzu Wschodnim wydają się być uzależnione od woli polskich książąt zwierzchnich, aż do 1227 r., gdy władcy wschodniopomorscy uzyskali pełnię niezależności od Polski.

Artykuł, aby nadać mu większą przejrzystość, został podzielony na dwie części: w pierwszej przedstawiono dotychczasowy stan badań dotyczących hołdu Mściwoja, w drugiej zaś autorskie spostrzeżenia na ten temat.

I

Problem stosunków między Danią a Pomorzem Wschodnim zaistniał w dziejopisarstwie pomorskim dopiero w epoce nowożytnej. Pewne informacje o relacjach pomorsko-duńskich okresu przełomu XII i XIII w. oraz o wiążących się z nimi wydarzeniach, w wyniku których ziemie Sobiesławiców zostały zhołdowane Waldemarowi II, dotarły do tworzącego w XVI w. Tomasza Kantzowa. Kronikarz ten w swej *Pomeranii* przedstawił stosunkowo bogaty obraz działań, które podejmowali Duńczycy w celu objęcia swymi wpływami nadwiślańskich terytoriów Pomorza. Według Kantzowa walki zbrojne z Duńczykami miał toczyć na Pomorzu Wschodnim już Sobiesław I, a Waldemarowi I kronikarz przypisał zasługę budowy grodu gdańskiego po początkowych sukcesach w starciach z Sobiesławicami. Wschodniopomorscy władcy rychło odbili jednak swe dobra z rąk Duńczyków⁵. Dalsze działania zbrojne miały mieć miejsce za czasów panowania w Danii Waldemara II. Zgodnie z relacją Kantzowa po 1209 r. król duński najechał Pomorze Wschodnie i zajął pobudowany przez jego dziada (!) Gdańsk wraz z okolicami, po czym przez kolejne lata rozwijał

⁵ T. Kantzow, *Pomerania. Eine pommersche Chronik aus dem sechzehnten Jahrhundert*, hrsg. v. G. Gaebel, Bd. 1, Stettin 1908, s. 141.

gród i bronił go przed władcami wschodniopomorskimi⁶. W dalszej części swego dzieła, opisując pojmanie Waldemara II przez Henryka szweryńskiego, autor informuje, że sytuację tę na swą korzyść wykorzystali nie tylko książęta zachodniopomorscy, odrywając się od wpływów Danii, ale też Świętopełk wschodniopomorski, który po niemal 17 latach panowania Duńczyków zdołał odbić z ich rąk Gdańsk⁷.

Jak widać, bardzo pobieżne informacje z przytaczanych na wstępie źródeł mówiących o hołdzie lennym Mściwoja I i objęciu Pomorza Wschodniego w 1210 r. wpływami Danii, w relacji Kantzowa zostały bardzo mocno rozwinięte. Stosunkom wschodniopomorsko-duńskim nadano zaś niewątpliwie wrogi charakter, dobra Sobiesławiców zostały zajęte przez Danię w wyniku starć zbrojnych. Problem polega na tym, że nie jesteśmy w stanie precyzyjnie określić, na ile informacje przekazane nam przez kronikarza są prawdziwe, a na ile stanowią zwyczajną fikcję, wyobrażenia autora, którymi zgodnie z kanonami epoki wypełniał luki źródłowe, by spisywane dzieje uzyskały spójną całość. Kantzow niewątpliwie miał dostęp do szerokiej bazy źródłowej, korzystał m.in. z zasobów kancelarii książąt zachodniopomorskich, wskazuje się więc, że mógł on dysponować źródłami niezachowanymi do naszych czasów⁸. Wydaje się jednak, że powinniśmy zwrócić uwagę na to, czego nie ma w *Pomeranii* Kantzowa, a nie na to, co autor odnotował.

Już pobieżny przegląd przedstawionych przez Kantzowa informacji budzi podejrzenia, że kronikarzowi zupełnie nieznane były przekazy rocznikarzy duńskich. Wniosek taki można wyciągnąć ze sposobu, w jaki przedstawił wydarzenia, które są znane jedynie z duńskich roczników. Przede wszystkim, opisując działania Duńczyków na Pomorzu Wschodnim w 1210 r., Kantzow ani słowem nie wspomniał o hołdzie lennym Mściwoja, a więc nie tylko nie dotarł on do najbardziej wiarygodnych *Annales Waldemariani*, ale też do innych roczników, które pośrednio tę informację podawały⁹. Co więcej, kronikarz nie odnotował też nic na temat samej krucjaty Waldemara do Prus w 1210 r.,

⁶ *Ibidem*, s. 194.

⁷ *Ibidem*, s. 199–200.

⁸ J. Strzelczyk, *Tomasz Kantzow jako historyk na tle epoki* [w:] T. Kantzow, *Pomerania. Kronika pomorska z XVI wieku*, Szczecin 2005, s. 31–32.

⁹ Zob. *Annales Ryenses*, s. 405; *Ex Annalibus Sigtunensibus*, s. 217; *Ex Annalibus Islandicis*, s. 260.

Wydawnictwo
Uniwersytetu Gdańskiego

ISSN 2084-4492